

Forfatter: Brorson, Hans Adolph

Titel: Svane-Sang ; Lissabon ; Mindre digte ; Prosaskrifter ; Tillæg : Paul Diderichsen: Filologisk redegørelse. Arthur Arnholtz: Brorsons vers- og sangkunst. - 1956

Citation: Brorson, Hans Adolph: "Svane-Sang ; Lissabon ; Mindre digte ; Prosaskrifter ; Tillæg : Paul Diderichsen: Filologisk redegørelse. Arthur Arnholtz: Brorsons vers- og sangkunst. - 1956", i Brorson, Hans Adolph: *Svane-Sang ; Lissabon ; Mindre digte ; Prosaskrifter ; Tillæg : Paul Diderichsen: Filologisk redegørelse. Arthur Arnholtz: Brorsons vers- og sangkunst. - 1956*, 1951-56, s. 470. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brorson03grval-shoot-idm140139955174864/facsimile.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Svane-Sang ; Lissabon ; Mindre digte ; Prosaskrifter ; Tillæg : Paul Diderichsen: Filologisk redegørelse. Arthur Arnholtz: Brorsons vers- og sangkunst. - 1956

materiale, jf. Bøberg, *Den danske Retskrivnings Historie*: 39 f. 52.66. Skautrup III 178.

12) *Stunt d.* Formen *hand*, som søgtes udryddet i *J₁*, men dukkede op igen i de flg. udgaver (især i det nytilkomne stof), gennemføres nu atter konsekvent. Derimod genindføres *-d* ikke i *man* og *al* (der nu skrives med enkelt *i* fx. 78.9.4 45.4.8 mod overvejende *al* i *J₁₋₂*); også i andre tilfælde stryges *stunt d.*, se fx. s. 452.

13) *-et, -ed.* I tryksvag stavelse videreføres reguleringen af *-et: ed.* undertiden også hvor rimet derved forringes (se u. *J₁*); fuld konsekvens er dog heller ikke opnået på dette punkt.

Bøjning og afledning.

14) *Genus.* 14.1) *Adjektiver og pronominer.* I fortsættelse af en tendens, vi har sporet i tidligere udgaver, tilføjes *t* til adjektiver og pronominer i forb. m. neutrum ell. som adv. Det er navnlig pronominerne *vor, hver, ingen* og *nogen*, der ændres (disse pronominer er i ældre tid ofte uden genushøjning, også i kilder, der ikke kan mistænkes for jysk påvirkning): *vort kiød* 134.1.3 *vort elende* 65.2.4 (D *J₁*, *vor J₁₋₂*; jf.: *dette Etænde* Kingo Saml. Skr. IV. 15). — *ingen* > *intel haab* 271.9.8 *intel slaverie* 230.8.6 *ey nogen* (> *noget*) *herbery* 13.1.1. Princippet gennemføres dog ikke: *ingen blodig saar* 29.12.3 (rettet i *J₂*), *vor skiold* 263.6.6 (*J₂₋₇*), flere eksempler på *ingen* ved neutrum er anført s. 453. — Andre tilfælde af nytilkommen neutrumsform: *et helligt hv* 72.8.6 *hertigt* (adv.) 249.9.6 *riigt* (som præd. i. obj.) 64.8.2 *selsomt* (se u. *J₁*), *stærkt* (adv.) 262.4.8 (men *stærk* 176.1.3 *frisk* 176.5.5) *fuldt* 60.2.5 *smukt* 210.10.5 (kan være en tilstandsbetegnelse, der er omlydet til adv.). — 125.5.4 er et objektprædikat sandsynligvis omlydet til adv.: *Hand har mig toed og tvettet* | *Saa deylig* (> *deyligt*) *i silt blod*.

14.2) *Substantiver.* Fælleskøn ændres til intk. ved *kys* (se u. *J₁*), *faun* 178.6.5 (*dil faun og skiød*), *mood* 256.2.18 (måske blot trykfejl i *J₂₋₇*, *J₁* har også *mit*). Den omvendte rettelse findes næsten gennemført i *et* > *en lempel* (mod rettelser i *J₁*, se ovf.).

14.3) Om genitivforbindelser og sammensætninger se u. *J₁*.

14.4) Indsættelse af *den/det* for *han* (*han*) er endnu ikke gennemført: 115.1.5, 5.4 122.3.1 o.m. fl. 152.11.1, 5 168.1.4, 5 187.1.2 191.11.1 207.4.4 (*huus*).

15) *Numerus.* 15.1) *Substantiver.* I enkelte tilfælde ændres *-e* > *-er*: *englerne* (se u. *J₁*), *vidner* 204.1.6. Omvendt: *taarer* > *taare*, se u. *A-I*.

15.2) Normaliseringen af verbets numeruskongruens fortsættes (se u. *J₁*), men gennemføres ikke.

16) *Kasus.* 16.1) Et enkelt sted moderniseres en af de få tiloversblevne genitivformer på *-sens*: *lysets* 14.3.5.

16.2) Akkusativkongruens indføres 92.3.4: *Lader os til ham taksigelse bære, Han* (> *ham*), *som fra satan os haver gjort frie.* — *Til retter* (> *rette*) *tide* se u. *J₁*. — *blive sin Jesu* (< *Jesum*) *lig* 224.11.6.

16a) *Bestemthed:* *den skiden* (> *skidne*) *Syndens lyst* 231.2.1.

17) *Person*. Enkelte steder rettes de gamle 2. personsformer (fx. *blevst* 11.2.4 *brødst* 50.1.3), men de fleste henstår urettede til *J²*. 81.3.3-4 rettes *veedst* blot til *veedt du* (*J⁰*; *veed du*).

18) *Modus*. Ingen ændringer bemærket.

19) *Tempus*. 19.1) Formen *gjorde(s)* rettes til *gjorde* 222.2.5 267.9.4, også i tilfælde, hvor den rimer på *borte*: 19.2.4 185.5.5 270.2.5, men rettelsen er ikke gennemført (se fx. 239.3.3).

19.2) *Svage partitipler*, hvis stamme ender på *-d*, ændrer i perf. part. *-d* > *-dt*, ikke blot hvor de skulle kongruere med subj. af neutrum: *bortstrødt* 246.5.1 (~ *forødt* > *forødt* efter subj. i fk.) eller står efter *har*: *har født* 14.1.2 44.1.1 ofl. *kædt* 43.1.4 *stridt* 273.3.2 274.1.2 *irødt* 49.3.8 133.4.6 (~ *rødt*), *beredt* 24.5.6 (~ *sted*), 254.8.5 (do.) (*bered* bøvaret 224.8.4), men også ved *er* m. subj. af fælleskøn: *forødt* 246.5.2 *født* 11.2.4 15.2.5 21.3.1 (*t* fjernes i *J⁰⁻¹*), 225.1.3. Ændringen er dog ikke fuldt gennemført, navnlig ikke i rim, se exx. u. A-I.

20) *Præsens participium*: *triumpherendes* > *triumpherende* 267.12.3.

21) *Afledning*. Om *befalning* se u. *J¹*.

22) *Enkelte ord*. *J²*'s form *villie* genindsættes 3 steder, hvor *J²⁻¹* (og originalerne) har *vulle*: 70.2.1 (~ *stille*), 70.2.5 73.1.4. — Om *lvi(v)le* se u. *J¹*. — (*ik*)*kuns* rettes > (*ik*)*kun* 117.13.8 184.5.3 (4.9.4 har alle udgaver *kun*). — Der reguleres stadig på brugen af *en/een*, men konsekvens opnås ikke. Under *J¹* er nævnt en del rettelser *een* > *en*, omvendt rettes *et* > *et* 79.2.5. — Om *domdag* > *domsdag*, se u. *J²*.

Medens de tidligere udgaver veksler mellem *salan* og *sathan*, genindføres den første form (så vidt ses) i *J¹*, se fx. 69.10.6.

Ifølge Arlaud 337 har *J¹* gennemført en (i *J¹* forsøgt, i *J⁰* delvis opgivelse) skelnen mellem *lov* 'lex', 'venia' og *lof* i bet. 'laus' (se fx. 5.3.6 78.14.1 126.7.3 188.5.7 (*F J¹⁻¹*) 267:6.2, 8.1 268:5.7, 6.3 269:1.1, 8.4 270.1.2); *den* genindføres også, hvor et (sjæ)rim krænktes, fx. ~ *skov* 4.2.8, ~ *behov* 76.10.2 96.13.7 115.7.2 267.3.3. Tilsvarende adskillelse findes i bibeloversættelserne 1717 ff. og Pontoppidaus salmebog (1740), men originalmass. og *K S T* har *Lov*. På tilsvarende måde indføres (if. Arlaud 337) adskillelse af *føer* (imperativ af *føre*) og *før* (konjunktion).

23) *Tekstændringer*. Medens vi endnu i *J¹* med nogen sikkerhed tørde formode, at en række tekstændringer skyldtes forfatteren, er dette mere tvivlsomt for *J⁰*'s vedkommende. Der forekommer ganske visst forholdsvis mange ændringer, som ikke er af rent ortografisk natur, men de er gennemgående ubetydelige og tilhører alle den art forskydninger, som finder sted, hvor en sætler dels er mindre omhyggelig, dels ønsker at forbedre teksten på steder, der falder lidt tungt eller synes forvanskede. De vigtigste exx. kan ordnes i flg. kategorier:

1) *Forringelser*. a) Åbenbare forvanskninger: i *midleren* > *imidlertid* 107.5.3 (mærkeligt nok genfindes denne fejl i *T²*), *forøilder* > *forølder* 196.13.3 Betyder det dog *ey* (*J¹⁻²* < *ney J²⁻¹*), jf.: *Saa gielder det dog ey J¹*, *Saa gielder det dog Ney F* 165.2.8 (jf. *S*); 193.5.4

(rimord gentaget). Endvidere: 45.1.1 69.14.5 78.1.5 (*got > god*), 98.2.3 151.5.4 168.7.8 240.9.1 262:1.3, 2.5, 9.5, 9.8.

b) Tvivlsomme rettelser af tvivlsomme steder: (*verden*) *Møder* (J¹⁻³ > *Møder*) *os paa alle buer* 233.4.4 *Hvor de fordamte ned i skovlopølen stænkes > senkes* 108.10.4, se herom Variantliste fra hs. K s. 411; *hver i sine tiders rang* (J¹⁻³) > *trang* 44.4.4.

c) Andre forringelser af teksten: *Vil du da (først F J¹⁻³) mit hjerte tage | Nu vel an, der er det da* 178.2.1 *For al den (> min) tilfighed* 214.3.7. --

2) Forsøg på at udbedre (formentlige) mangler i de ældre udgaver:

a) Rettelse af trykfejl (hvoraf flere dog ikke umiddelbart fremtræder som sådanne, og altså muligvis er rettet af forf.): *i troe > i toe* 204.1.7 *Lad ... Os (Og J¹⁻³) i os selv erfare* 49.14.2 *Al verden (At verden I J¹⁻³) 218.4.1 have > havde* 104.5.3 (se I. xix), 175.3.1 (ordomstilling efter de andre strofer), *fuldt > følt* 152.8.5 *fuldt > fuld* 180.14.4 *dit > mit* 108.1.7 *De aldrig fra dig kige (fejl for hige?) J¹⁻³ > vige* (ly. orig. *oon dir gehen*) 68.4.5. Genindsættelse af ældre form: *Nu skammer sig den onde aand | At buen brister (J¹⁻³, ryster J³) i hans hånd* 149.17.2, *noget J¹ > nogen I J¹⁻³, 7* 104.15.3.

b) Udglætninger af mere tilfældig natur: *og > dog* 270.9.6 (se I. xix) *dog > da* 267.14.6 *det rene* (orig. *das heilige*) > *den rene* 35.2.1 *i glæde > i glæden* 100.10.8 *sættes > sette* 63.2.4. Ordomytninger: 100.4.8 181.2.4 (se I. xix) 238.3.1 (se smst.). -- Hertil måske også flg.: *Ney, kommer (Nej kummer, I J¹⁻³ = K) kors og trang | Soa er det du ana lide* 208.11.4-5, hvor korrektøren kan have foretaget en nærliggende ændring (jf. 178.2.7) for at få det indledende led til at stemme bedre med *Soa*.

c) Formelle fejl rettet: identiske rim fjernet (jf. u. J²) 193.5.4 219.10.5 (men ikke 262.8.5-6). Metrumsfyldende småord indsat: *egen* 13.2.6 *hand* 125.5.1 (= *H J¹⁻²*).

d) Læsemåder der ligger nærmere ved den tyske original: 168.7.7 (se I. xix).

Udgaverne J¹⁻² (ca. 1752-67).

Disse udgaver følger i det store og hele J¹, idet ortografien dog stadig undergår småændringer, og forældede former udskiftes. Således i J² de gamle 2. persons-former: 1: 8.3, 12.4, 16.2 2: 7.4, 5.4, 3.2 osv. Mest selvstændig er J². Heri er også nogle få rettelser, der til nød kunne tænkes at stamme fra forfatteren: *dybt > høyt* 26.10.4 *og > ey* 73.2.7 *hand > ham* 96.11.3, jf. 261.7.3-4. Navnlige udryddes i denne udgave mange gamle 2. persons-former: 1.6.5 41: 10.5, 11.4 95.12.3 195.7.1 ofl. I J² er der kun grund til at fremhæve rettelserne i nr. 120, der stemmer med Pontoppidan (se ovf. s. 383) (samt *vor itzige > nærrende* 222.2.3); se også 39.4.6 60.5.2 114.5.3.

Konklusion.

Man tør gå ud fra, at de rent ortografiske ændringer i alle udgaver alene skyldes sætteren. Ellers ville dog næppe former som *ey/ej*, *møje/møje*, *haardt/hart*, *ville/villie*, *twivl/twilt* ofl. veksle fra udgave